

S Vraným koněm do Vraného / Retrospektivní scéna

Jára Cimrman

Dr. Bořivoj Penc:

Při rekonstrukci hry Němý Bobeš jsme se mohli opřít o několik dobových svědectví. K nejdůležitějším patří divadelní kritika uveřejněná v Národních listech v

květnu r.1891 a podepsaná trojúhelníkem.

Položme si otázku, kdo se pod touto podivnou šifrou skrývá. My se domníváme, že autorem této kritiky – a to vás možná překvapí – je sám Jan Neruda. Předložili jsme svou domněnku znalci Nerudova díla profesoru Felixi Vodičkovi, a ten

byl naším objevem doslova ohromen. Řekl dokonce, jistě s trochou nadsázky, že jsme objevili nový světadíl.

Tuším, že jmenoval Ameriku.

Nerudova kritika nese název „S vraným koněm do Vraného“. Přečteme si ji:

– Jako mladík chodíval jsem pěšky až do Štěchovic. Letošního jara však už mi

nohy tuze neslouží, i uvítal jsem nabídku svého přítele dr. Šavrdu k vyjíždění na křeslo

ve fiak. V Oujezdské bráně málem jsme se srazili s kočárem polské hraběnky Klotowské. Včas jsem ji však zahlédl a zvolal na vozku: „Polka jede! Polka jede!“ Již

na Zbraslavi byli jsme jízdou tak vytřesení, že dr. Šavrda navrhoval strávit zbytek

dne v místním hostinci. Mým cílem byl však hostinec jiný. Totiž restaurace U Plechatých ve Vraném, kde se toho večera mělo konati představení kočující herecké

společnosti p. Jaroslava Cimrmana. Proto jsem zastávku odmítl a kočího jsem pobídl: „Dál! Jen dál!“

Divadelní sál byl slušně obsazen, zvláště poté, co se příchodem nás dvou počet

diváků zdvojnásobil. Kus nesl název Němý Bobeš a sestavil ho sám principál.

Jeho

děj vyprávět bych nesvedl. Autor vracel jej hned do minulosti a hned zase zpátky,

takže jsem brzy nevěděl, kde vlastně jsem. Hvězdou celého dramatu je Bobeš.

Jsou

tam však i malé hvězdičky, například pan farář a lékař, kol nichž se velké tucty očí. Největším zážitkem uměleckým byl pro mne výkon pana Živného. Říká se, že e doušek

vína dodá herci jistoty. Nevím. Pan Živný nebyl schopen udržeti své potácení v

mezích jeviště a co chvíli nám zmizel v kulisách. Jeho „Kuš!“, kterým se obrátil do

nápovědní budky, ostane v mé paměti provždycky. Nesmím zapomenouti ani na paní E.K.G. v roli údajně krásné paní hajné. Nechtěl bych ji věru potkati sám v lese. Skutečnost, že s ní pruský důstojník baron Walter sdílí lože, jen znovu ukazuje,

kam až člověka může dohnat válka.

Nakonec pan Živný na scéně definitivně usnul, Bobeš konečně našel, co hledal,

a nebylo tedy již o čem hrát. Ještě že inspicient včas oponou trhnul a my mohli jít k

šatně. Tam však pro mne drama teprve začalo. Seznal jsem totiž, že mi ukradl i hůl,

klobouk i převlečnick. Všechno jsem oplakal, zase se osvěžil a vyjeli jsme ku Praze.

Cestou mi dr. Šavrda sdělil, že společnost, jejíž umění jsme právě zhlédli, hodlá

prý napřesrok uvést mé aktovky „Prodaná láska“ a „Ženich z hladu“. To mi dodalo.

„Já ledacos již viděl v božím světě,“ řekl jsem svému příteli, „ale tohle bych, Šavřdo, tohle bych nepřežil!“ –

Tolik tedy Národní listy. Vidíte sami, přátelé, že ani tak velký duch, jakým byl

Jan Neruda, Cimrmana nepochopil. Jeho kritika nám však pomohla objasnit řadu

temných míst zničené hry, například úlohu pruského důstojníka barona Waltra, nebo to, že Cimrman používal na tehdejší dobu neobvyklého retrospektivního postupu, a to dokonce několikanásobného.

Kromě citované kritiky byla pro nás vodítkem ona místa textu pod zátěžemi, a

to pod klíčem na utahování matek 14 a 16 mm věta „Již to v sobě nebudu dusit“,

pod brouskem na kosu věta „Mikovec vrací se z pole a svalí s mohutným žuchnutím na stůl svůj...“ a pod jakýmsi předmětem eliptického tvaru slova „základ s tátou“. Pokračujme tedy v ději tam, kde končí Cimrmanův text.

(Opona se otevře.)

FARÁŘ:… A tvou ženu od prusko-rakouské vojny nikdo neviděl. Přiznej se, Mikovče, že tys ji zabil?

HAJNÝ: Je na malinách.

VESNIČAN PAPOUŠEK (pod dekou): Cos to udělal, Pepíku?

FARÁŘ: Mikovče, řekni pravdu. Nám můžeš zalhat, ale Jemu… (ukáže prstem vzhůru) … Jemu lhát nesmíš.

HAJNÝ: Jak to víte, že je na půdě?

FARÁŘ: Ten je přece všude, Mikovče.

HAJNÝ: Tak už o něm víte… Pouštěl jsem ho jen na noc, aby se napásl, ale je to

divoká krev.

VESNIČAN PAPOUŠEK: Cos to udělal, Pepíku?

LÉKAŘ: Poslyš, hajnej, řekni nám všecko. Uvidíš, jak ti odlehne.

VESNIČAN PAPOUŠEK: Cos to udělal, Pepíku?

HAJNÝ: Dobrá tedy. Již to v sobě nebudu dusit. Víte, to bylo tak…

(Opona se zavře a hned zase otevře. Na scéně je hajného žena Marta. Mikovec vrací se z pole a svalí s mocným žuchnutím na stůl svůj batoh.)

HAJNÝ: Tak mě tady zase máš, Marto.

MARTA: Proboha, můj muž!

HAJNÝ: Ano, jsem to já, Marto. Bitvu u Hradce Králové jsme prohráli. Pruská armáda byla jednak lépe vyzbrojena, jednak si zajistila podporu Itálie. Nu což? Ani

mě neobejmeš?

MARTA: Vítej, Josefe. (Obejme ho.)

HAJNÝ: Strachoval jsem se, nejsi-li tu o hladu, a teď vidím, že jsi dokonce ztloustla.

MARTA: To se ti zdá, Josefe. Byl jsi celý rok pryč a za tu dobu jsi zapomněl, jak vypadám.

HAJNÝ: Ba, ba. Baba. Byla to dlouhá a těžká doba. Kdybych ti měl vyprávět.

MARTA: Vypravuj, Josefe.

HAJNÝ: Zrovna teď jsem vyprovodil kus cesty kamaráda. Kule mu chudákovi utrhla

nohy. A představ si, dobelhal se domů, myslel, že ho žena bude čekat, nechal ji tam

samojedinou, a našel ji samodruhou. Spustila se, poběhlice, s rytmistrem od pruské

pěchoty.

MARTA: To je hrozné.

HAJNÝ: Vidíš? S nepřitelem. Řeknu ti, kdyby se mně něco takového mělo stát, tak

bych si asi něco udělal. Udělal bych si ze dřeva kyj a zabil bych tě.

MARTA: Josefe, odpusť mi to! (Vrhá se mu s pláčem k nohám.)

HAJNÝ: Bože! Cože? Snad nechceš říci...?!

MARTA: Ano, Josefe!

HAJNÝ: Mluv. Co se stalo?

MARTA: Víš, to bylo tak...

(Opona se zavře a hned zase otevře. Na scéně Marta a pruský důstojník Walter , který si během řeči skládá svršky do tornistry.)

WALTER: Škoda, že válka již skončila. Ale rakouská armáda měla zastaralé zbraně

a my jsme si zajistili podporu Itálie. Nevíš, kde mám ponožky? Aha, tady jsou. Budeme se muset rozloučit. Ne, nehořekuj, Marto. Nic mě tak nedojímá jako ženský pláč.

(Marta vyjeveně kouká, o jakém pláči je řeč.)

WALTER: Pomoz mi utáhnout ten řemínek. Víš, mnoho jsem o naší lásce přemýšlel.

(Marta si klekne, aby mu zapnula pod zády řemínek.)

WALTER: Vstaň, Marto, nepros, tím, že mi klečíš u nohou, mi loučení jen ztížíš.

Často jsem si tam v bitevní vřavě říkal: Co když ty kulky, které mi sviští nad hlavou, co když jsou právě z pušky Martina muže?

MARTA: To nebyly kulky mého muže.

WALTER: To přece nemůžeš vědět.

MARTA: Josef je nejlepší střelec v polesí. Jeho střely nikdy neminou cíl.

WALTER: Vidiš, tím spíše se musíme rozloučit!

MARTA: Waltře, nech mi tu na památku nějakou svou daguerrotypii.

WALTER: K čemu by ti byla?

MARTA: Chci vědět, jestli ti bude podobné.

WALTER: Kdo?

MARTA: Tvé dítě.

WALTER: Dítě! To je krása! Bezděky mě napadají verše našeho básníka Schiller a v

překladu vašeho básníka Vrchlického:

Když tvůj milý opustí tě,

neplač, máš tu po něm dítě.

Nevadí, že nemá tátu,

je to pořád základ státu.

MARTA: Ach, Waltře, vzpomínáš na naše první setkání? Nikdy mi nevymizí z paměti. Víš, to bylo tak...

(Opona se zavře a hned zase otevře. Vejde Walter a rozhlíží se po prázdné scéně.)

WALTER: Hej hola, kde jste kdo? Je tu vůbec někdo? Jsem pruský intendantní dů-

stojník baron Walter von Grünbach. Haló, nebojte se! Jsem intendant. To není vo-

ják - to je vedoucí výstrojního skladu. Nu, sednu si a počkám.

(Opona se zavře a hned zase otevře. Na scéně opět Marta s Waltrem.)

MARTA: Byla jsem tenkrát na malinách.

WALTER: Nu, hezky jsme si zavzpomínali, Marto, ale moje marškumpačka už je na

pochodu. Tož sbohem, holka!

MARTA: Sbohem, Waltře.

(Opona se zavře a hned zase otevře. Na scéně je Marta a hajný Mikovec.)

HAJNÝ: Tak takové to tedy bylo...

(Opona se zavře a hned zase otevře. Na scéně farář, lékař, hajný a Papoušek pod dekou.)

FARÁŘ: Tak takové to tedy bylo...

(Opona se zavře. Vyjde dr. Penc s narychlo přehozeným sakem přes Martino poprsí. Hrál totiž Martu.)

Dr. Penc:

Vidíte, přátelé, že některé postavy Cimrmanovy hry dostávají pevné obrysy.

Jen tak na okraj - snad vás bude zajímat, jak si s těmito scénami poradil profesor Fiedler. Nebudeme je ani předvádět. Stačí, když si řekneme, že větu „Mikovec vrací se z pole“ nepochopil rakouský restaurátor jako návrat z války, ale představí na scénu hajného zmoženého polní práci, a předmět, který má Mikovec podle dochovaného textu „s mohutným žuchnutím“ svalit na lavici, je v jeho verzi bič. Mikovec, jenž byl podle profesora Fiedlera zorat pole u lesa, a nemohl být tedy mimo domov déle než několik hodin, se přesto po návratu podivuje, že mu za tu dobu žena ztloustla, a zakáže jí chodit na maliny. Zdálo by se, že do takové frašky nelze dosti dobře vmontovat dochovaná slova „základ státu“. Profesor Fiedler to však vyřešil jednoduše. Hajný prostě vezme bič, počne honit ženu kolem stolu a vykřikuje: „Rozvedu se, rozvedu se!“, zatímco ona mu odpovídá: „Nerozvedeš, nerozvedeš, rodina je základ státu!“ Ale vy jste jistě zvědaví především na to, jak jsme v rekonstrukci děje postupovali my. Předám proto slovo doktoru Svěrákovi.